

Plánované rodičovství v Jižní Asii: srovnání „Neuspokojené potřeby“ antikoncepce

Sylvie Chrtková, Jiřina Kocourková, Katedra Demografie a geodemografie, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova

55. konference České demografické společnosti, 20. – 22. 5. 2026, Jihlava

Kontakt: chrtkovsy@natur.cuni.cz

Neuspokojená potřeba antikoncepce v Indii, Pákistánu a Bangladéši

Neuspokojená potřeba antikoncepce (Unmet need) představuje podíl žen, které si přejí odložit nebo ukončit svou reprodukci, ale neuvádějí žádnou metodu antikoncepce. Ukazatel Unmet need je významným indikátorem dostupnosti služeb plánovaného rodičovství, reprodukční autonomie žen a efektivity populačních politik.

Neuspokojená potřeba antikoncepce v Jižní Asii

Země Jižní Asie dlouhodobě čelí vysoké populační dynamice a významným socioekonomickým nerovnostem. Programy plánovaného rodičovství zde hrají důležitou roli při snižování plodnosti, zlepšování zdravotního stavu žen a zmírňování populačního růstu. Přesto mezi jednotlivými státy přetrvávají výrazné rozdíly v úrovni unmet need i úspěšnosti implementace reprodukčních politik. Pro zhodnocení efektivity Programů plánovaného rodičovství je podstatné analyzovat vývoj neuspokojené potřeby antikoncepce a identifikovat socio-demografické faktory, které ovlivňují unmet need for spacing a unmet need for limiting. Důraz je tak kladen na:

- Komparaci vývoje mezi sledovanými zeměmi
- Vztah mezi unmet need a úhrnnou plodností
- Identifikaci skupin žen s vyšším rizikem unmet need

Data a analytický přístup

Analýza Unmet need vychází z dat Demographic and Health Surveys (DHS) pro Indii, Pákistán a Bangladéš. Zahrnuty byly všechny dostupné vlny šetření a do analýzy vstupovaly pouze vdané ženy v reprodukčním věku 15–49 let.

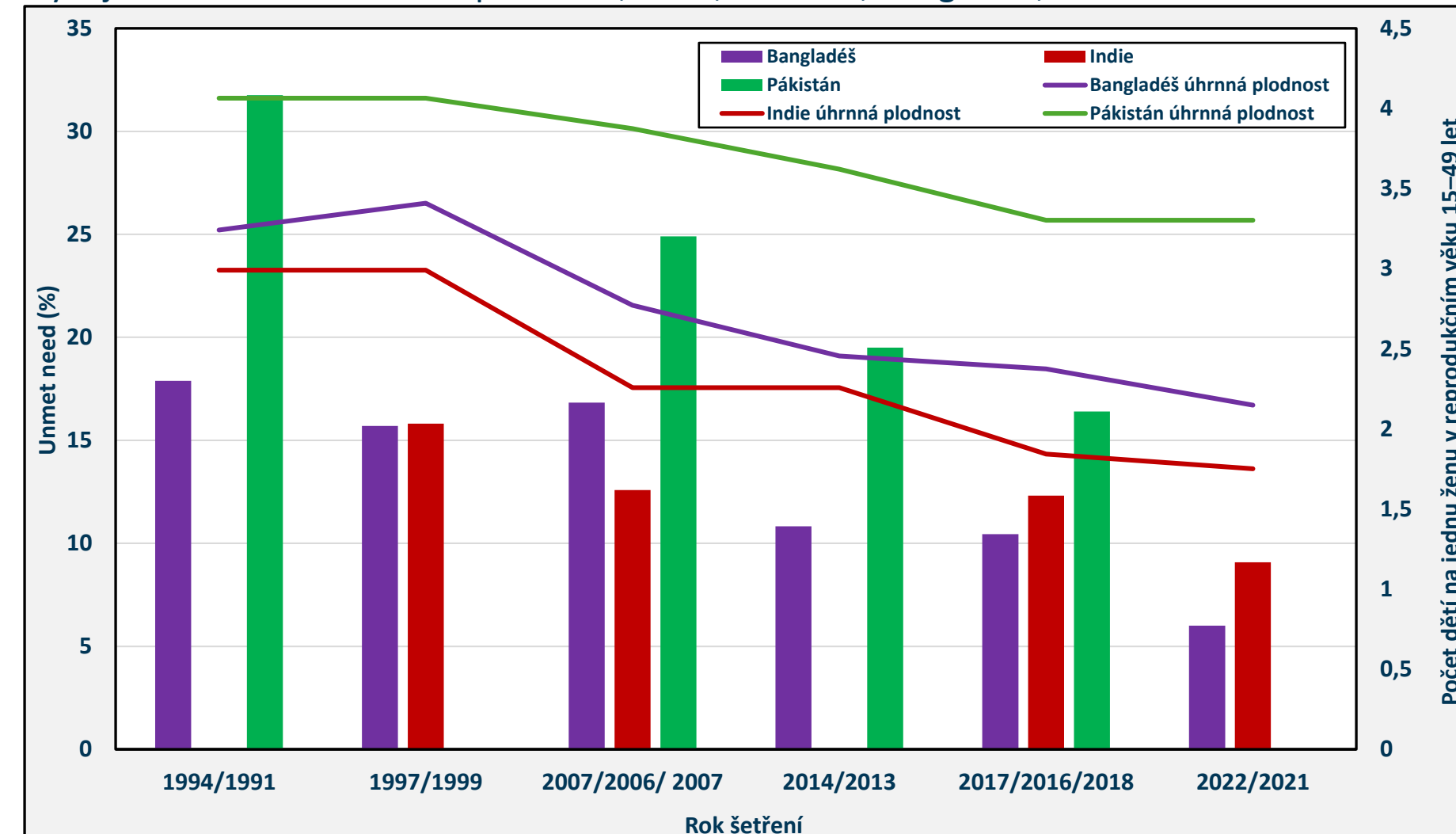
Sledovány byly dva typy neuspokojené potřeby (Unmet need):

- Unmet need for spacing – potřeba oddálení dalšího porodu
- Unmet need for limiting – potřeba ukončení reprodukce

Pro identifikaci determinantů Unmet need byla použita binární logistická regrese.

Do modelů byly zahrnuty socio-demografické proměnné: věk, vzdělání, místo bydliště, ekonomický status, zaměstnanost, mediální informovanost, ideální počet dětí, reprodukční preference partnera

Vývoj Unmet need a Úhrnné plodnosti, Indie, Pákistán, Bangladéš, 1991–2022

Neuspokojená potřeba oddálení, vdané ženy 15–49 let, Bangladéš 2021–2022, Indie 2019–2021, Pákistán 2017–2018

Země	Unmet need for Spacing		
	Bangladéš	Indie	Pákistán
Věková kategorie (15-19)			
20-24	0.88 (0.73-1.07)	0.78 (0.68-0.9)***	1.07 (0.86-1.34)
25-29	0.66 (0.54-0.81)***	0.43 (0.37-0.5)***	0.91 (0.74-1.14)
30-34	0.28 (0.22-0.36)***	0.26 (0.22-0.3)***	0.68 (0.55-0.86)**
35-39	0.09 (0.06-0.13)***	0.12 (0.1-0.15)***	0.37 (0.29-0.48)***
40-44	0.02 (0.01-0.04)***	0.06 (0.04-0.08)***	0.12 (0.08-0.18)***
45-49	0.01 (0-0.03)***	0.03 (0.02-0.04)***	0.09 (0.05-0.14)***
Nejvyšší dokončené vzdělání (bez vzdělání)			
Vysokoškolské	1.09 (0.73-1.68)	1.74 (1.5-2.01)***	1.22 (0.99-1.49)
Základní	0.92 (0.63-1.4)	0.99 (0.85-1.15)	0.78 (0.64-0.94)**
Středoškolské	1.21 (0.84-1.81)	1.24 (1.1-1.39)***	1 (0.84-1.19)
Názor otce na další dítě (oba stejný)			
Neví názor otce	1.89 (1.36-2.56)***	2.16 (1.85-2.52)***	1.75 (1.5-2.03)***
Otec chce méně dětí než matka	0.72 (0.44-1.12)	1.02 (0.8-1.28)	0.94 (0.69-1.25)
Otec chce více dětí než matka	1.12 (0.83-1.47)	1.28 (1.13-1.45)***	1.25 (1.1-1.42)***
Missing	0 (0-0)	0 (0-0)	0.02 (0-0.09)***
Ideální počet dětí (0-2)			
3-4 děti	1.52 (1.29-1.78)***	1.27 (1.16-1.4)***	1.23 (1.05-1.45)*
5+ dětí	1.06 (0.44-2.18)	3.28 (2.74-3.91)***	1.43 (1.19-1.71)***
Mediální informovanost (informovaná)			
Neinformovaná	1.33 (1.15-1.54)***	1.21 (1.1-1.33)***	1.04 (0.91-1.19)
Místo bydliště (město)			
Venkov	1.55 (1.32-1.83)***	1.11 (1.01-1.23)*	1.03 (0.9-1.17)
Ekonomický status (nejchudší)			
Střední třída	1.19 (0.93-1.53)	1.08 (0.95-1.22)	0.79 (0.65-0.96)*
Chudší	1.57 (1.24-1.98)***	1.03 (0.92-1.15)	0.88 (0.74-1.03)
Bohatší	1.76 (1.38-2.25)***	1.22 (1.07-1.39)**	0.73 (0.59-0.9)**
Nejbohatší	1.97 (1.52-2.57)***	0.98 (0.84-1.14)	0.67 (0.52-0.84)***
Zaměstnanost ženy (nezaměstnaná)			
Zaměstnaná	0.63 (0.52-0.76)***	0.93 (0.84-1.02)	0.59 (0.47-0.72)***

Pozn.: Bangladéš – N=18987 Nagelkerke R Square 0,063, Indie – N=76910, Nagelkerke R Square 0,205, Pákistán – N=14500, Nagelkerke R Square 0,0693, *p-value<0,05, **p-value<0,01, ***p-value<0,001

Vývoj Unmet need a úhrnné plodnosti

Ve všech sledovaných zemích došlo v průběhu sledovaného období k poklesu unmet need i úhrnné plodnosti. Nejvyšší hodnoty unmet need i úhrnné plodnosti dlouhodobě vykazuje Pákistán. Naopak Bangladéš zaznamenal nejvýraznější pokles obou ukazatelů, což může souviset s efektivnějším fungováním programů plánovaného rodičovství a širším zapojením komunitního přístupu.

Vývoj zároveň naznačuje souvislost mezi poklesem Unmet need a postupným snižováním plodnosti.

Neuspokojená potřeba ukončení, vdané ženy 15–49 let, Bangladéš 2021–2022, Indie 2019–2021, Pákistán 2017–2018

Země	Unmet need for Limiting		
	Bangladéš	Indie	Pákistán
Věková kategorie (15-19)			
20-24	5.25 (2.44-13.68)***	2.59 (1.89-3.64)***	2.58 (1.3-5.89)*
25-29	14.95 (7.2-38.16)***	4.93 (3.63-6.91)***	6.85 (3.59-15.24)***
30-34	26.25 (12.72-66.8)***	5.91 (4.34-8.29)***	13 (6.85-28.8)***
35-39	25.51 (12.33-64.99)***	6.42 (4.7-9.01)***	16.93 (8.93-37.49)***
40-44	21.06 (10.06-54.03)***	6.7 (4.89-9.45)***	16.79 (8.78-37.38)***
45-49	14.5 (6.81-37.59)***	5.06 (3.67-7.17)***	13.94 (7.23-31.18)***
Nejvyšší dokončené vzdělání (bez vzdělání)			
Vysokoškolské	0.61 (0.44-0.84)**	0.81 (0.71-0.93)**	0.69 (0.54-0.88)**
Základní	1.15 (0.92-1.46)	1.04 (0.93-1.16)	1.11 (0.91-1.33)
Středoškolské	1.13 (0.9-1.44)	0.99 (0.9-1.08)	0.99 (0.82-1.19)
Názor otce na další dítě (oba stejný)			
Neví názor otce	1.69 (1.14-2.42)**	1.04 (0.87-1.23)	0.94 (0.78-1.12)
Otec chce méně dětí než matka	1.26 (0.89-1.76)	1 (0.81-1.22)	0.95 (0.71-1.25)
Otec chce více dětí než matka	1.37 (1.07-1.75)*	1.14 (1.03-1.27)*	0.85 (0.74-0.98)*
Missing	0 (0-0)	0 (0-0)***	0 (0-0)
Ideální počet dětí (0-2)			
3-4 děti	0.93 (0.79-1.09)	0.88 (0.81-0.95)**	0.73 (0.62-0.86)***
5+ dětí	0.66 (0.31-1.24)	0.72 (0.6-0.87)***	0.62 (0.52-0.75)***
Mediální informovanost (informovaná)			
Neinformovaná	1.25 (1.08-1.45)**	1.2 (1.11-1.3)***	1.05 (0.91-1.22)
Místo bydliště (město)			
Venkov	1.44 (1.22-1.69)***	0.98 (0.89-1.06)	1.12 (0.97-1.29)
Ekonomický status (nejchudší)			
Střední třída	1.38 (1.09-1.74)**	0.85 (0.76-0.95)**	0.86 (0.7-1.05)
Chudší	1.07 (0.85-1.36)	0.9 (0.82-0.99)*	1.02 (0.85-1.22)
Bohatší	1.31 (1.03-1.67)*	0.82 (0.73-0.92)***	0.69 (0.54-0.87)**
Nejbohatší	1.85 (1.43-2.4)***	0.69 (0.6-0.79)***	0.6 (0.46-0.78)***
Zaměstnanost ženy (nezaměstnaná)			
Zaměstnaná	0.7 (0.6-0.81)***	0.95 (0.88-1.03)	1.12 (0.94-1.33)

Pozn.: Bangladéš – N=18987 Nagelkerke R Square 0,063, Indie – N=76910, Nagelkerke R Square 0,205, Pákistán – N=14500, Nagelkerke R Square 0,0693, *p-value<0,05, **p-value<0,01, ***p-value<0,001

Socio-demografické determinanty unmet need

Pravděpodobnost unmet need for limiting výrazně roste s věkem žen ve všech sledovaných zemích. Nejvyšší hodnoty byly zaznamenány zejména u žen ve věku 30–44 let. Vyšší vzdělání ve většině případů snižuje pravděpodobnost unmet need. Významnou roli hraje také mediální informovanost – ženy bez přístupu k informacím o plánovaném rodičovství vykazují vyšší unmet need, zejména v Bangladéši a Indii. V Bangladéši se navíc výrazně projevuje vliv socioekonomického postavení a místa bydliště, což naznačuje přetrvávající nerovnosti v dostupnosti služeb reprodukčního zdraví.

Na rozdíl od limiting je unmet need for spacing nejvyšší u mladších žen a s věkem klesá. Významným faktorem je také ideální počet dětí. Preference větší rodiny zvyšuje pravděpodobnost unmet need for spacing. Vyšší unmet need byla zaznamenána také u žen bez mediální informovanosti a u žen žijících ve venkovských oblastech, především v Bangladéši. Zaměstnané ženy vykazují nižší pravděpodobnost unmet need for spacing, což může souviset s vyšší autonomií rozhodování a lepším přístupem k informacím a službám.